

1998
AİLE
ANSIKLOPEDİSİ

1

1998
BASILANLIK
ALTIYAZIRMA KURUMU

Ankara, 1998

KUTADGU BİLİG'DE AİLE

MEHMET KARA

Geçmiş yüzyılların başarılı bir eğitimcisi olan C.G. Salzmann, aile-çocuk ilişkileri üzerine yazmış olduğu kitabında, bütün rahatsızlıkların ana kaynağının yine bizzat insanın kendisi olduğunu söyler. Câhîlik, bâtil inançlar, tembellik, başıbozukluk ve en önemlisi, fikrî hayatın kaynağı olan manevî değerlerin yeterince bilinmemesi, rahatsızlıkların asıl sebebidir. (C.G. Salzmann, Nerede Hata Yaptık? Çeviren: Z. Karakaya)

Geçmiş asırlarda kaleme alınan ve bize kadar gelebilen bazı eserlerde de çocuk terbiyesi

ve iyi bir ailenin nasıl olması gerektiği hususlarıyla ilgili bilgiler bulunmaktadır. Türklerin müslüman olmasından sonra yazılan Kutadgu Bilig bunlardan biridir. Karahanlı Türkçesinin bu gün elimizde bulunan sayılı eserlerinden biri olması yanında, İslamiyeti yeni kabul etmiş Türk toplumunun o günkü sosyal ve siyasî hayatıyla ilgili bilgiler vermesi bakımından da eser çok değerlidir.

Sözkonusu eserde özellikle iki bölüm, aileyle alakalıdır. Birinde çocuk terbiyesi, diğerinde evlilikle ilgili bilgiler bulunmaktadır. (1, s. 174-178.) Bun-

ların dışında eserin çeşitli yerlerinde akraba ve kardeşler arası ilişkilerin nasıl olması gerektiği üzerinde durulur.

Çocuk terbiyesi konusunda şunlar söylenmiştir: "Senin ay gibi bir oğlun veya kızın doğarsa, onu kendi evinde terbiye et, bu işi başka ellere bırakma. Süt ninesi olarak iyi ve temiz bir kadın tut; oğlun kızın temiz büyür ve uzun ömürlü olur. Oğul-kıza bilgi ve edep öğret; bu her iki dünyada onlar için faydalı olur. Oğula bütün faziletleri öğret; o bu faziletler ile ileride mal sahibi olur. Oğulu başıboş dolaşmağa bırakma; başı-

boş kalırsa, her tarafa gider ve yazık olur." (2, 4504-4506, 4508-4509)

Burada ısrarla çocuğun bizzat ailesi tarafından terbiye edilmesi istenmiştir. Bunun bazı hikmetleri vardır: en merhametli kadın bile, bu duygusu az olan bir annenin çocuğuna gösterdiği merhameti gösteremez. Bu, dışarıdan bakıldığında zor anlaşılan, fakat Yaratıcı tarafından anneye verildiği bilinen bir iç diyalog biçimidir. Yavruya da, anneye bağlılık duygusu verilmiştir. Bir anne, konuşma bilmeyen çocuğuyla bu şekilde konuşabilmektedir.

Nasıl bir kadın, başkasının çocuğuna içten merhamet ve sevgi gösteremezse, çocuk da gerçek annesi olmayan bir kadına kalpten bağlanamaz.

Çeşitli faktörlerin etkisi sonucu kadının daha fazla iş dünyasına girdiği günümüzde, küçük yavrucuklar, annesinin korumasına ve sevgisine en fazla ihtiyacı olduğu bir zamanda bundan mahrum kalıyorlar. Çocukların ev dışında anne zenginliğini oluşturan duygulara erişmelerine ve bunlardan gıda almalarına imkân yoktur.

Yusuf Has Hacıp evlilikle ilgili de şunları söylemektedir: "Eğer

evlenmek istersen, çok dikkatli ol ve iyi bir kız ara. Alacak kimsenin soyu-sopu ve ailesi iyi olsun; kendisinin de hâyâ ve takva sahibti, temiz olmasına dikkat et. Alacaksan el değmemiş ve senden başka erkek yüzü görmemiş olan bir aile kızı almağa çalış. Böylesti seni sever ve senden başkasını tanımaz, yakışık almayan münasebetsiz bareketlerde de bulunmaz. Evleneceksen, kendinden aşağı derecede biri ile evlen; kendinden yüksek ailelere yaklaşma, sonra onun esiri olursun. Tecrübe etmiş olan insan ne der, dinle; tecrübeli insanın işi dat-

ma mükemmeldir. Evleneceksen, kendinden aşağı derecede biri ile evlen; ömrünü huzur içinde geçirirsin. Onda güzelliği arama; güzel buy ara; buyu iyi olursa, seni memnun eder. Ey takva sahibi insan, evlenme; evlenirsen, kendi dengin ile evlen."

"Evlenmek isteyen kimseler şu dört nevi kadın ile evlenirler, ey erkeklerin ileri geleni: Biri zengin kadın ile evlenmek ister; biri güzel olmasını ister ve ona göz diker. Bir başkası soyu-sopunun asil olmasını ister ve asâlet pâyesit ile iftibar eder. Başka biri de çok takva sahibi ol-

masını arzular; onu bulunca, kendisini ona derbâl kaptırır. Bunlardan hangisinin daha iyiyi olduğunu sana söyleyeyim; evlenmek istersen, bana kulak ver. Ey seçkin ve bilgili insan, sen zengin bir kadınla evlenmek isteyerek kendini onun esiri durumuna sokma. O, malına güvenerek dilini uzatır; birçok şeyler ister ve onun bütün bu arzularını yerine getirmek icap eder. Ey güzellik arayan insanların iyisi, kadında güzellik arama, âleme maskara olursun. Kadının güzelini herkes arzular, fakat onu ancak Allah'ın fazlı koruyabilir. Ey asâ-

let ve büyüklük arayan insan, bu asil aile içinde küçük mevkie düşme. Soyu-sopu büyük olan kimseler yüksekte konuşurlar; sen kadın esiri olma. Ey alacağı kadının takva sahibi olmasını isteyen bey-zâde, böylesine rastlarsan her dört şeyi de birarada elde etmiş olursun. Eğer iyi ve takva sahibi bir kadın bulursan, bu fırsatı kaçırma, derbâl evlen ey iyi insan. Arzun zenginlik ise, o tasarruf ederek seni zenginleştirir ve yüzünü güldürür. Ablâkı dürüst olan kimse güzel görünür; kadının güzelliği onun tavır ve hareketindedir; bunu bilen bi-

lir. Ey bakîm insan, takva sahibi olan kadın iste; takva sahibi biri bulunursa, her dört şey onda birleşmiş olur." (2, 4475-4484, 4486-4500, 4502. beyitler.)

Evlenmeyle ilgili olarak verdiğimiz bölümün ikinci paragrafında, İslâm kültürünün ikinci

derecede kaynağı olan "Hadis"lerden etkilenme sözkonusudur. (s. 51-52)

Yusuf Has Hacib, eserinin bir başka yerinde kıyametin alâmetlerini sayarken çocuk terbiyesine de temas etmiştir: "Küçüklerde terbiye, büyüklerde bilgi yok; kaba insanlar çoğaldı, nazik insanlar ortadan kalktı." (2, 6469. beyit.)

Birkaç yerde de aile bağlarının kuvvetlendirilmesiyle ilgili olarak: "Kardeş ve akrabaya yakınlık göster; güler yüzle büyüğün ve küçüğün gönlünü al. Akraba ve kardeşler ile barışmak, eş ve dostlar ile kaynaş-

mak lâzımdır. Akrabaların birbirine candan yakınlık ve samimiyet göstermeleri ne güzel şeydir." (2, 1327, 3209, 3297. beyitler)

Eserden alınan örneklerden, insanları buzura kavuşturma çabasının varlığı güçlü olarak bisedilmektedir. Zâten eserin adı, "Mutluluk Veren Bilgi" mânâsına gelmektedir.

2. Y. Has Hacib: *Kutadgu Bilig* II (Çev. R. Rahmeti Arat)3. bs. Ankara 1985

Mehmet Kara: *Bir Başka Açıdan Kutadgu Bilig*. Ankara 1990

KAYNAKLAR

1. Naile Binark: "Kutadgu Bilig'de Evlenme, Aile ve Çocuk Terbiyesi" *Türk Kültürü*; s. 98 (Aralık 1970)